

<https://helda.helsinki.fi>

Gustaf ja Mina Cygnaeuksen suurtyö : Varhainen ruotsalainen näytelmäkirjallisuus

Wolff, Charlotta

Avain BTJ Finland

2015

Wolff , C 2015 , Gustaf ja Mina Cygnaeuksen suurtyö : Varhainen ruotsalainen näytelmäkirjallisuus . julkaisussa K Hypén , L Koivunen & J Tunturi (toim) , Kirjoista kokoelmaksi : Kansansivistystä ja kansainvälisyyttä Turun kaupunginkirjastossa pöy 1800 - 1900 -luvulla . Avain BTJ Finland , Helsinki , Sivut 199 211 .

<http://hdl.handle.net/10138/231098>

---

unspecified

submittedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Charlotta Wolff

Varhainen ruotsalainen näytelmäkirjallisuus¹

Turun kaupunginkirjaston ns. vanhaan kokoelmaan kuuluu suomalaisittain poikkeuksellisen laaja ruotsinkielisten näytelmien kokoelma. Kirjaston kellarissa on säilytetty kartonkisiin arkistolaatikoihin pakattuja painettuja näytelmiä, joista vanhin on 1620-luvulta ja uusimmat 1900-luvun alusta. Kokoelma on erityinen, koska se on säilytetty suunnilleen eheänä kokonaisuutena ja se kattaa merkittävän osan 1700- ja 1800-luvulla Ruotsissa julkaistusta näytelmäkirjallisuudesta. Kokoelmassa on pelkästään tässä tarkastellulta vuodelta 1811 edeltävältä ajalta yli 200 painettua näytelmää yhteensä 17 arkistokotelossa ja seuraavilta vuosikymmeniltä 1900-luvun alkuun reilusti enemmän. On osuvaa, että harvinaisen laaja kokoelma näytelmäkirjallisuutta ajalta ennen romantiikkaa, kansallista heräämistä ja ruotsalaisen saati suomalaisen kirjallisuuden voimistumista löytyy juuri Turusta, Suomen teatterielämän keskuksesta 1800-luvun alkupuoliskolla. Vanhoista näytelmistä merkittävin osa löytyy myös Suomen kansalliskirjastosta Helsingissä, mutta siellä ne eivät muodosta samanlaista provenienssiltaan ja säilyttämislaitaan selkeää kokonaisuutta.

Kirjastossa säilytetään lisäksi muiden aarteiden seassa teatterijohtajien Erik Wilhelm Djurströmin (1787–1841) ja Carl Gustaf Bonuvierin (1776–1858) käsin kopioituja näytelmiä ja oopperapartituureja. Suurin osa näistä on peräisin vuoden 1810 jälkeiseltä ajalta, mutta joukosta löytyy myös muutama Ranskan vallankumouksen aikainen partituuri, kuten esimerkiksi Méhulin *Le trésor supposé* (vuodelta 1802, ruots. *Den föregifna skatten*, 1805) tai Dalayracin *Adolphe et Clara*,

---

¹ Artikkelin on tehty kirjoittajan ollessa Suomen Akatemian tutkijana ja on osa hänen tutkimushankettaan *Comic opera and society in France and Northern Europe, ca. 1760–1790* (2013–2018, nro 1273395).

ou les deux prisonniers (1799, ruots. *De bågge arrestanterne*, 1801). Tällaiset ovat Suomessa äärimmäisen harvinaisia.²

Painettujen näytelmien kokoelma ”Svensk dramatik” on peräisin Gustaf Alexander Cygnaeuksen (1851–1907) jäämistöstä. Kaupunginkirjaston ensimmäisiin merkittäviin lahjoittajiin kuulunut Cygnaeus oli Turun ruotsalaisen klassisen lyseon latinan opettaja, *Åbo Tidningin* päätoimittaja sekä tuottoisa teatteri- ja kirjallisuuskriitikko. Hän oli kiinnostunut teatterihistoriasta, erityisesti Turun varhaisesta teatterielämästä, ja hän julkaisi mm. Turun ruotsinkielisen teatterin (Åbo teater) historiikin sekä repertuaarilistan. Cygnaeuksen vaimo vuodesta 1889 oli ruotsalaissyntyinen näyttelijätär Sofia Wilhelmina (Mina) Backlund-Cygnaeus (1851–1936). Heillä oli yhdessä merkittävä rooli ruotsinkielisen teatterin aseman vakiinnuttamisessa 1890-luvun Turussa. Mieheensä kuoleman jälkeen Mina Backlund-Cygnaeus lahjoitti tämän näytelmäkokoelman kaupunginkirjastolle. Lahjoituksen ehtona oli, että kokoelma säilyisi eheänä kokonaisuutena kirjaston sisällä käytettävänä. Cygnaeuksen omalta ajalta olevista näytelmistä osa oli tullut hänelle arvostelukappaleina.³

Cygnaeuksen kokoelman vanhempi puolisko sisältää mm. näytelmiä, joissa on Bonuvierin nimikirjoitus ja joskus myös muistinpanoja, jotka viittaavat siihen, että Bonuvier on osallistunut niiden esittämiseen. Bonuvier on merkittävä lenkki ”teatterikuningas” Kustaa III:n Tukholman ja 1800-luvun alun Suomen näyttämöiden välillä, sillä hän oli itse aloittanut uransa näyttelijänä Carl Stenborgin (1752–1813) seurueessa Tukholmassa. Stenborg oli kuninkaallisen oopperan johtava tenori, joka tämän virkansa ohella pyöritti komedioihin ja ranskalaisiin laulunäytelmiin erikoistunutta yksityistä teatteria. Siitä tuli 1780-luvulla merkittävä musiikki- ja teatterimaun määrittäjä ja seurapiirien kohtaamispaikka.⁴ Monet Turun

---

² Djurströmin näytelmäkirjasto ”Svensk dramatik”, Turun kaupunginkirjasto, luettelo; Gustaf Cygnaeus, *Ett teaterbibliotek från början af århundradet, Förhandlingar och uppsatser 10: 1895–1896*. Svenska litteratursällskapet i Finland 1897, 107–122.

³ Eila Seppälä, *Turun kaupunginkirjasto 1863–1963*. Turun kaupunki 1963, 93; Ritva Hapuli et al., *Tietämättömyyttä vastaan – Mot okunnighet. Turun kaupunginkirjaston varhaisvaiheita 1863–1900. Åbo stadsbiblioteks tidiga historia 1863–1900*. Näyttelyesite. Turun kaupunginkirjasto 2013, 7.

⁴ Johan Flodmark, *Stenborgska skådebanorna. Bidrag till Stockholms teaterhistoria*. P. A. Norstedt & Söner 1893; Marie-Christine Skuncke, *Sweden and European Drama 1772–1796. A Study of Translations and Adaptations*. Acta Universitatis

kaupunginkirjaston vanhan kokoelman näytelmistä 1780- ja 1790-luvulta on kantaesitetty ruotsiksi juuri tuossa teatterissa. Vuonna 1812 Bonuvier siirtyi Suomeen, jossa hän kiersi oman seurueensa kanssa vuosina 1813–1827 Turusta käsin. Kuollessaan vuonna 1858 Bonuvier jätti jälkeensä pääosin painetuista näytelmistä koostuneen noin 400 volyymin kirjaston, joka silloin päättyi kirjailijalle, tohtori Nils Henrik Pinellolle (1802–1879). Pinellon kuoleman jälkeen kokoelma myytiin huutokaupalla ja päättyi sen kautta suurimmaksi osaksi Cygnaeukselle.⁵

Bonuvierilta perittyjen aineistojen lisäksi Cygnaeus on mitä ilmeisimmin täydentänyt vanhaa kokoelmaansa ostoksilla, sillä näytelmien joukossa on myös varsin paljon sellaisia, joissa ei ole Bonuvierin autografia. Myös Bonuvierin kirjaston osalta on selvää, ettei läheskään kaikkia sen sisältämiä näytelmiä ole esitetty Suomessa vaan Tukholmassa, josta ne on tuotu, saatu tai jälkikäteen hankittu painatteina pyrkimyksenä saada kokoelmasta mahdollisimman kattava. Tämä on varsin ilmeistä esimerkiksi 1700-luvun oopperoiden tapauksessa: niiden esittäminen vaatii suurehkoa orkesteria ja ammattitaitoisia laulajia. Edes Tukholmassa kaikkia oopperoita ei välttämättä esitetty kovinkaan montaa kertaa. ”Svensk dramatik” on tässäkin mielessä mielenkiintoinen ruotsalaisen teatteri- ja musiikkihistorian kohokohtien tai merkittävien ”hetkien” kokoelma.

Kokoelmassa on ajalta ennen vuotta 1811 yhteensä 213 eripituista näytelmää ja oopperalibrettoa. Näistä 151 on käännöksiä, 48 ruotsalaisia ”originaaleja” – siinä määrin kuin tällaisista voi ylipäänsä puhua – ja 14 Tukholmassa painettuja ranskankielisiä näytelmiä. Mikäli vieraskieliset tekstit rajataan pois tarkastelusta, kolme neljäsosaa näytelmistä on siis käännöksiä. Käännöksistä peräti 116 eli noin 77 % on käännetty ranskasta, 23 (15 %) saksasta, neljä tanskasta, viisi italiasta ja kolme englannista. Tämä alkukielien jakauma on linjassa laajempien aineistojen perusteella tehtyjen käännöstilastojen kanssa.⁶ Oopperoita ja laulunäytelmiä on kokoelmassa lähes seitsemänkymmentä, ja näistäkin suuri valtaosa on alunperin

---

Upsaliensis 1981, 50–65; Marie-Christine Skuncke, Teater och opera. Teoksessa Jakob Christensson (toim.), *Signums svenska kulturhistoria. Frihetstiden*, Signum 2006, 491; Charlotta Wolff, La musique des spectacles en Suède, 1770–1810. Opéra-comique et politique de l'appropriation. *Annales historiques de la Révolution française* 379 (2015), 17–18, 23.

⁵ Cygnæus 1897, 107–108.

⁶ Skuncke 1981, 29–43.

ranskalaisia. Painettu kokoelma ”Svensk dramatik” on toisin sanoen ensimmäisen vuosisatansa osalta vain rajallisesti ruotsalainen.

Ilmestymisvuosien osalta näytelmien määrä ei jakaudu tasaisesti koko periodille vaan nousee dramaattisesti 1770-luvulta alkaen, mikä kertoo ruotsalaisen teatterielämän kehityssasteesta kyseisellä ajalla. Koko 1600-luvulta on kokoelmassa yksi ainut näytelmä, Andreas Johannis Prytzin vuonna 1622 painettu *En lustigh comoedia om then stormechtighe Sweriges, Göthes, Wendes konung etc, konung Gustaf then förste*, eikä vuosilta 1701–1730 ole yhtään näytelmää ja 1730-luvultakin niitä on vain neljä, Terentiuksen komedioiden käännösten kahta nidettä lukuun ottamatta.

Eräänä ruotsalaisen teatterin syntymäaktina pidetään Carl Gyllenborgin vuonna 1740 painettua komediaa *Svenska sprätthöken* vuodelta 1737. Se löytyy tästäkin kokoelmasta. Ruotsissa se oli ensimmäinen kotimainen aikalaiskomedia. Sen kirjoittaja kreivi Gyllenborg oli yksi silloin juuri valtaan pyrkineen nuoren hattupuolueen johtohahmoista, jotka valtiopäiväpolitiikan lisäksi harrastivat teatteria ja pyrkivät perustamaan Tukholmaan vakituisen ruotsinkielisen teatterinäyttämön, Svenska Comedien, jollaista ei sitä ennen valtakunnassa ollut, vaan teatteria oli pääsääntöisesti esitetty vierailta kielillä ja ulkomaisten kiertävien seurueiden voimin. Tästä lähtien näytelmiä alkoi ilmestyä kasvavissa määrin myös ruotsiksi. Cygnaeuksen kokoelmassa suurin osa 1740- ja 1750-luvun näytelmistä on kuitenkin käännöksiä ennen kaikkea Molièren ja tanskalaisen näyttämötaiteen isän Ludvig Holbergin komedioista, mikä vastaa yleistä repertuaarikehitystä tuon ajan Ruotsissa.⁷

Pyrkimykset kehittää kotimaista teatteria sekä hovin tahto edistää esittäviä taiteita ylipäänsä näkyivät näytelmien määrän tilapäisenä kasvuna 1700-luvun puolivälissä: 1740-luvulta on 13 näytelmää, 1750-luvulta seitsemän ja seuraavalta vuosikymmeneltä viisi. Ruotsin silloinen kuningaspari, saksalaissyntyiset Adolf Fredrik ja Lovisa Ulrika arvostivat suuresti musiikkia ja teatteria ja rakennuttivat linnojensa yhteyteen yksityisiä näyttämöitä, joista tunnetuin on Drottningholmin hoviteatteri. He onnistuivat myös rekrytoimaan italialaisen oopperaseurueen Kööpenhaminasta, mutta rahapuutteen vuoksi seurue esiintyi vain vuosina 1754–1755

---

⁷ Skuncke 2006, 463–467.

sekä 1757.⁸ Tältä lyhyeltä jaksolta on kokoelmassa säilynyt kaksi kapellimestari Francesco Uttinin Metastasion teksteille säveltämää oopperaa, koominen ooppera *L'Eroe cinese* ("Kiinalainen sankari"), joka esitettiin Drottningholmissa Adolf Fredrikin syntymäpäivänä 14. toukokuuta 1757, ja vakava ooppera *L'Adriano – Adrien*, joka esitettiin samassa paikassa Lovisa Ulrikan nimipäivänä 25. elokuuta 1757. Jälkimmäinen on painettu kaksikielisenä laitoksena italiaksi ja ranskaksi, mikä kertoo osaltaan hovin kulttuurillisesta viitekehyksestä.

Kuningaspari onnistui värväämään Ruotsiin myös ranskalaisen näyttelijäseurueen, joka pysyi maassa vuoteen 1771 asti. Tuolloin valtaistuimelle noussut nuori Kustaa III oli kasvatettu intohimoiseksi teatterin suojelijaksi. Hänen ensimmäisiin valtiomiestekoihinsa kuului ranskalaisten näyttelijöiden irtisanominen, sillä uusi hallitsija halusi kehittää ruotsin kieltä ja kotimaista näyttämötaidetta. Vuonna 1773 hän perusti Kungliga Teaternin eli Tukholman oopperan, jota seurasi 1788 kuninkaallinen puhenäyttämö Dramaten. Cygnaeuksen kokoelmassa näytelmien määrä nouseekin 1770-luvulla lähelle 40:ä, kun taas sekä 1780- että 1790-luvulla niitä on yli 60. Kasvua edesauttoi toisaalta ja ennen kaikkea yksityisten näyttämöiden kehittyminen ja toisaalta vuonna 1781 Tukholmaan kutsuttu uusi ranskalainen seurue, jota johti kuuluisa näytelmäkirjailija ja libretisti Jacques-Marie Boutet de Monvel. Kokoelman 14 vieraskielistä näytelmää ovat yhtä lukuun ottamatta vuosina 1783–1786 ilmestyneitä ranskalaisia ja niistä neljä on Monveliltä itseltään. Yksityisistä näyttämöistä merkittävin oli Carl Stenborgin vuonna 1780 isältään perimä Humlegårdenissa (nykyisen kuninkaallisen kirjaston lähellä) ja sittemmin keskustassa Munkbron vieressä sijainnut teatteri. Stenborgin teatterista, jossa myös Bonuvier oppi ammattinsa, tuli äärimmäisen suosittu Tukholman porvariston ja aateliston keskuudessa, kunnes se meni kasvaneen kilpailun takia konkurssiin vuonna 1799.⁹ Kokoelman näytelmien määrä putoaakin tämän jälkeen 18:aan 1800-luvun ensimmäisen vuosikymmenen osalta.

Stenborgin teatterin menestys perustui ulkomaisten, etenkin ranskalaisten, näytelmien käännöksiin ja imitaatioihin. Stenborg tuotti yhdessä näytelmäkirjailija ja kääntäjä Carl Envallssonin (1756–1806) kanssa ison määrän komedioita ja

---

⁸ Skuncke 2006, 472.

⁹ Skuncke 2006, 485–491.

laulunäytelmiä ranskalaiseen tyyliin. Niistä erityisen suosittuja olivat säveltäjien André Grétryn (1741–1813) ja Nicolas Dalayracin (1753–1809) niin sanotut *opéra-comiquet* eli kevyet tapakomediat, joissa oli puhuttua dialogia aarioiden seassa ja jotka genrenä kehittyivät niin pitkälle, että ne haastoivat vakavamman oopperan suosion ja institutionaalisen aseman. Kuten 1700-luvun puhutussakin tapakomediassa, niiden aiheet olivat arkisia mutta moralisoivia ja niiden sankarit edustivat muitakin yhteiskuntaryhmiä kuin vakavan oopperan jumalien ja vallanpitäjien sfäärejä. Esimerkki suosituista ranskalaisista laulunäytelmistä turkulaisessa kokoelmassa ovat Dalayracin ja Marsollierin *Savojar-gossarne* (*Les deux petits Savoyards*), *Nina, eller den af kärlek svagsinta* (*Nina, ou la folle par amour*), *De bägge arrestanterne* (*Adophe et Clara, ou les deux prisonniers*) ja *Gubben i bergsbygden* (*La maison isolée, ou le vieillard des Vosges*), joita kaikkia esitettiin useita kymmeniä kertoja Tukholmassa 1780-luvun lopulta alkaen.

Grétry sävelsi myös pastoraali- ja satuaiheisia laulunäytelmiä. Tällainen on Grétryn Marmontelin librettoon säveltämä *Zemir och Azor*, joka perustuu Madame Leprince de Beaumontin satuun kaunottaresta ja hirviöstä. Se esitettiin Anna Maria Lenngreninä (1754–1817) myöhemmin tunnetun neiti Malmstedtin kääntämänä Ruotsissa 74 kertaa vuosina 1778–1817, ja se on 1900-luvun jälkipuoliskolla palannut Drottningholmin linnateatterin repertuaariin. Tämä kappale löytyy *Kongl. svenska theatren* -kokoomateoksen viidennestä osasta vuodelta 1779. Toinen vastaavalla tavalla taianomainen kappale on Grétryn ja Anseaumen *Den talande taflan* (*Le tableau parlant*), jota esitettiin yhteensä 109 kertaa. Siitä on olemassa kaksi käännöstä, toisaalta Envallssonin ja toisaalta Carl Gustaf af Leopoldin (1756–1829), joista kokoelmassa ”Svensk dramatik” on säilynyt jälkimmäinen.

Harlekiini-, keiju- tai taikanäytelmät voivat nykykatsojan silmissä näyttää epäpoliittiselta viihteeltä, mutta 1700-luvun Ruotsissa oopperassa ja teatterissa oli voimakas poliittinen ulottuvuus. Ooppera oli osa kuninkaallista kulttuuripolitiikkaa, ja virallisten näyttämöiden sekä ”hyvän maun” kautta välitettiin sosiaalisia roolimalleja eliitille sekä stereotyyppisiä mielikuvia muista yhteiskuntaryhmistä ja niiden oletetuista hyveistä ja paheista. Arvojärjestelmillään, normeillaan ja käsitteistöllään näytelmät myös osallistuivat yleisen mielipiteen muokkaukseen. Avoimen poliittisesti kantaaottavat näytelmät ovat kuitenkin harvinaisia. Niistä tunnetuin on

Beaumarchais'n komedia *Figaron häät*, josta Turun kokoelmassa on sekä Tukholmassa painettu ranskalainen versio vuodelta 1785 että samana vuonna ilmestynyt ruotsalainen käännös, jota ei kuitenkaan esitetty ennen vuotta 1787. Marie-Christine Skuncke on arvellut, että syy viiveeseen on todennäköisesti kuninkaallinen sensuuri, joka perustettiin samana keväänä kun Stenborgin jo mainostama *Figaron häät* vedettiin pois. Näyttöä tästä ei kuitenkaan ole ollut.¹⁰ Turun kaupunginkirjaston Djurströmin käsikirjoituskokoelmassa on kuitenkin *Figaron häiden* ruotsinnos, jonka etusivun yläkulmaan Carl Gustaf af Leopold on kirjoittanut ”Utan lagliga hinder för spelning och tryckning. C. G. Leopold”. Hän toimi virallisena teatterisensorina vasta vuodesta 1797 mutta oli jo Ruotsin Akatemian perustamiseen 1786 mennessä noussut Kustaa III:n suojatiksi. Tutkimuksen jatkuessa olisikin selvitettävä, miltä vuodelta käsikirjoitus on ja onko se annettu Leopoldille ennen kappaleen painamista ja teatterisensuurin vakiintumista vuonna 1785 vai vasta selvästi myöhemmin.

Näytelmät voivat olla poliittisia myös olematta *Figaron häiden* tavoin yhteiskuntakriittisiä tai kiistanalaisia. Ne voivat esimerkiksi kommentoida enemmän tai vähemmän suoraan ajankohtaisia tapahtumia tai päiväpoliittisia keskustelunaiheita. Grétryn ja Thomas Halesin laulunäytelmä *Rikhard Leijonamieli* vuodelta 1784 ei alun perin vaikuttanut erityisen kanta-aottavalta, mutta Ranskan vallankumouksen puhjettua siitä tuli sellainen, kun sen musiikkia esitettiin Ludvig XVI:n henkikaartin järjestämässä banquetissa 1. lokakuuta 1789. Kun kuningaspari yllättäen vieraili illallisella, upseerit yhtyivät aariaan ”Ô Richard, ô mon roi” (”Voi Rikhard, minun kuninkaani”), josta siitä lähtien tuli kuningasmielisten tunnuslaulu.¹¹

Rikhard Leijonamieli on eräänlainen pelastusooppera, jossa sokeaksi trubaduuriksi naamioitunut uskollinen ritari Blondel pelastaa kuninkaansa vihollisten vankilasta yhdessä kuninkaan rakastaman Flanderin kreivittären ja toisen englantilaisen aatelismiehen kanssa. Tukholmassa laulunäytelmä esitettiin vasta joulukuussa 1791, ensin ranskaksi Tukholman pallohuoneella ja viikkoa myöhemmin ruotsiksi Stenborgin näyttämöllä, tasan puoli vuotta sen jälkeen kun Ranskan kuningasperhe oli epäonnistuneesti yrittänyt paeta Pariisista ja pidätetty Varennesin pikkukaupungissa matkallaan maan koillisrajalle ja Itävallan Alankomaihin. Paon oli

---

¹⁰ Skuncke 1981, 124–127.

¹¹ David Charlton, *Grétry and the Growth of Opéra-Comique*. Cambridge University Press 1986, 226–251.

pitkälti suunnitellut Kustaa III:n uskottu mies ja kuningatar Marie Antoinetten ystävä, kreivi Axel von Fersen nuorempi (1755–1810), ja hovipiirien tiedossa oli, että Kustaa III:lla oli lukuisia suunnitelmia Ranskan kuninkaallisten pelastamiseksi. Fersenin lähisukulaiset kuuluivat säännöllisesti Stenborgin teatterissa käyneisiin seurapiireihin, joten aikalaisyleisölle näytelmä tarjosi ilmeisiä rinnastuksia ja assosiaatioleikkejä, joista teatterinjohtaja ja Blondelin roolia itse esittänyt Stenborg sekä näytelmän kääntäjä Envallsson ovat varmasti olleet tietoisia. Erään merkittävän yksityiskohdan osalta *Konung Rikhard Lejonhjerta, eller kärleken och troheten* on selkeästi kantaottavampi kuin alkuperäinen: kun ranskaksi Blondel toivoo ystävyytensä laulujen avaavan vankityrmän portin, ruotsiksi hän toivoo, että sen tekisi hänen rakkautensa kuninkaaseen.¹²

Kustaa III:n kuoleman jälkeen 1792 teatterimaisema muuttui. Toisaalta myös kuninkaallinen ooppera alkoi jälleen esittää laulunäytelmiä, mitä se ei ollut tehnyt vuoden 1780 jälkeen ja mikä pakotti Stenborgia laajentamaan repertuaariaan. Toisaalta Stenborgin kääntäjäryhmään liittyi vuonna 1796 Mårten Altén, joka käänsi mieluummin saksasta kuin ranskasta, minkä seurauksena saksalaisten näytelmien osuus kaikkien ruotsiksi käännettyjen näytelmäteksteistä kasvoi.¹³ Cygnaeus kokoelmaan valikoituneiden näytelmien joukossa saksalaisen teatterin osuus kasvaa kuitenkin jo vuodesta 1794 alkaen, jolloin kokoelman ensimmäiset August von Kotzebuen draamat, saksalaisittain ”porvarilliset murhenäytelmät”, ovat ilmestyneet. Maun käänteeseen kannalta merkittävä Lessingin draama *Minna von Barnhelm*, joka myös löytyy kokoelmasta, oli ilmestynyt jo edellisenä vuonna. Vuosilta 1799 ja 1800 on tallennettu ruotsinnokset Schillerin näytelmistä *Die Räuber* sekä *Kabale und Liebe*. Maun muutos kohti Sturm und Drangia ja romantiikkaa näkyy myös melodraamoina sekä sellaisina ranskalaisina tai saksalaisina näytelminä, joiden aihe liittyy vankilaan, sotaan tai onnettomiin perheisiin. Vuosisadan vaihteessa suosittujen draamojen ja melodraamojen pateettisuus ja moralismi näkyy myös niiden nimissä kuten

---

¹² ”Orphée animé par l’amour, s’est ouvert les enfers: les guichets de ces tours s’ouvriront peut-être aux accents de l’amitié”, [Michel-Jean Sedaine], *Richard Cœur de Lion. Comédie en trois actes, en prose, et en vers mis en musique*. Brunet 1786, 7; ”Och hvad bör jag icke våga? Det är ju kärleken för min Monark, som uplifvar mig”, [Michel-Jean Sedaine & Carl Envallsson], *Konung Rikhard Lejonhjerta, eller Kärleken och troheten. Skådespel i tre acter*. Carl Envallsson 1791, 7; Wolff 2015, 26.

¹³ Skuncke 1981, 33–34.

esimerkiksi Kotzebuen näytelmässä *Redlighetens seger öfver förtälet (Die Verläumder)*, jonka käännös on vuodelta 1797.

Kaikista kokoelman näytelmistä vajaa kaksi kolmasosaa on komedioita (musiikilla tai ilman) tai koomisia oopperoita, reilu viidesosa tragedioita tai vakavia oopperoita ja vajaa kuudesosa draamoja tai melodraamoja. Komediodien suuri määrä ei ole yllätys; jos laskettaisiin kaikki Ruotsissa esitetyt näytelmät, niiden osuus olisi vielä isompi. Tragedioiden korkeampi kaunokirjallinen arvostus sekä draaman ja melodraaman merkitys romantiikan näyttämötaiteelle ja taidemaun muutoksille 1800-luvun alkupuolella lisäsivät kuitenkin juuri näiden genrejen kiinnostavuutta Bonuvierin ja myöhemmin Cygnaeusin kaltaisille 1800-luvun ohjaajille, keräilijöille ja kriitikoille. Samoista syistä on luonnollista, että kokoelmassa korostuvat arvostetut tai muista syistä tunnetut teokset, joskaan kaikkia 1700-luvun lopun ja 1800-luvun alun menestysnäytelmiä ei siitä löydy. Näin esimerkiksi Envallssonin käännös Cimarosan *Il matrimonio segreto*, jota soitettiin vuosina 1800–1803, puuttuu. Myöhemmin suureen suosioon nousseet Mozartin merkittävimmät oopperat taas ovat läsnä, mutta vasta muutama vuosi tämän artikkelin kronologisen päätepisteen jälkeen. Samoin Shakespearen uudelleenlöytäminen näkyy näytelmäkokoelmassa 1810-luvulta alkaen. Joukkoon mahtuu myös muutama näytelmä, jota ei ylipäänsä ole esitetty, kuten esimerkiksi Bengt Lidnerin traaginen ooppera *Medea* vuodelta 1784. Samoin merkittävistä teoksista kuten Gluckin *Orfeuksesta ja Euridikestä* voi olla erilaisia versioita. Kokoelman kokoamista on toisin sanoen voinut ohjata myös ”informoitu” keräily. Otos ei toisin sanoen ole satunnainen, muttei myöskään täydellinen. Se heijastaa yhtä paljon 1700-luvun ruotsalaista teatterimakua kuin 1800-luvun jälkipuoliskon käsityksiä tästä.

Kirjallisuus

Charlton, David, *Grétry and the Growth of Opéra-Comique*. Cambridge University Press 1986.

Cygnæus, Gustaf, *Ett teaterbibliotek från början af århundradet, Förhandlingar och uppsatser 10: 1895–1896*. Svenska litteratursällskapet i Finland 1897.

This is a pre-print version. Please refer to the final version: Charlotta Wolff, 'Gustaf ja Mina Cygnaeusin suurtyö: varhainen ruotsalainen näytelmäkirjallisuus', *Kirjoista kokoelmaksi. Kansansivistystä ja kansainvälisyyttä Turun kaupunginkirjastossa 1800–1900-luvuilla*, ed. Kaisa Hypén, Leila Koivunen & Janne Tunturi, Helsinki, Avain, 2015, p. 199–211.

Flodmark, Johan, *Stenborgska skådebanorna. Bidrag till Stockholms teaterhistoria*. P. A. Norstedt & Söner 1893.

Hapuli, Ritva *et al.*, *Tietämättömyyttä vastaan – Mot okunnighet. Turun kaupunginkirjaston varhaisvaiheita 1863–1900. Åbo stadsbiblioteks tidiga historia 1863–1900*. Näyttelyesite. Turun kaupunginkirjasto 2013.

[Sedaine, Michel-Jean], *Richard Cœur de Lion. Comédie en trois actes, en prose, et en vers mis en musique*. Brunet 1786.

[Sedaine, Michel-Jean & Carl Envallsson], *Konung Rikhard Lejonhjerta, eller Kärleken och troheten. Skådespel i tre acter*. Carl Envallsson 1791.

Seppälä, Eila, *Turun kaupunginkirjasto 1863–1963*. Turun kaupunki 1963.

Skuncke, Marie-Christine, *Sweden and European Drama 1772–1796. A Study of Translations and Adaptations*. Acta Universitatis Upsaliensis 1981.

Skuncke, Marie-Christine, Teater och opera. Teoksessa Jakob Christensson (toim.), *Signums svenska kulturhistoria. Frihetstiden*, Signum 2006.

Wolff, Charlotta, La musique des spectacles en Suède, 1770–1810. Opéra-comique et politique de l'appropriation. *Annales historiques de la Révolution française* 379 (2015).